

**Revizionism și amnezie istorică.
Actul de la 30 decembrie 1947 între falsificare și ignorare.
Istorii, sinteze, manuale**

**(Revisionism and historical amnesia.
Act of December 30, 1947 between falsification and ignorance.
Histories, syntheses, handbooks)**

Alexandru MURARU

***Abstract:** Our study addresses how revisionist theories in the Communist historiography and history books (in communism and post-communism too) regarded the abdication of King Michael on December 30, 1947. The ultimate goal was the legitimacy of the Communists and the demolition of a whole period in our history. The act of December 30, 1947, became a target that had to deconstruct over 80 years of constitutional monarchy and show the period of August 23, 1944 - December 30, 1947, as a chain of triumphal events in favor of the Communists. The study shows with examples from the official communist histories how abdication was presented and what were the most falsified elements. The study also presents the textbooks from communist and post-communist history. The collapse of communism has not made light about abdication. The school handbooks just remembered the event without explaining the conditions of physical threat and blackmail in which the abdication took place. Thus, ignorance, historical amnesia acted massively in the 90's and 2000's. The study also benefits from numerous papers that are analyzed and explained.*

Keywords: *Abdication, 30 December 1947 Act, King Michael I, Communists, historical revisionism, historical amnesia.*

Introducere

Istoria oficială a noului regim instalat la 30 decembrie 1947, odată cu instaurarea republicii populare, avea nevoie de teorii noi care să

rescrie și să pună în operă politică trecutul României. Tot ce fusese înainte de titratul eveniment devenea astfel utilizabil și la dispoziția tovarășilor care-l forțaseră pe Rege să abdice, în scopul de a legitima o

administrație instalată cu ajutorul unei puteri străine. Cu mici excepții, datele istoriei au fost violent reinterpretate, iar cele mai recente momentului oficializării noului regim erau și cel mai persecutate și mai falsificate. În privința actului de la 30 decembrie 1947, dubla semnificație, de abolire a monarhiei și de instaurare a republicii, i-a făcut pe comuniști, la prima vedere, să abordeze cu teorii diverse abdicarea, în acord cu etapele oficiale ale modificărilor ideologice și de curente în politica pe care noii „chiriași ai istoriei” aveau să o ducă pentru aproape jumătate de deceniu. După cum aprecia și istoricul Dinu C. Giurescu, după 1948 s-a declanșat o „campanie furibundă prin presă și alte mijloace, pentru a prezenta monarhia în cele mai negre culori. Torentul de minciuni și de ură a lăsat urme reale, chiar și atunci când campania antimonarhică propriu-zisă a fost înlocuită în anii '60-'80 cu o tăcere aproape totală privind monarhia constituțională. O astfel de tăcere și lipsa informațiilor reale asupra instituției monarhice și a regilor României a făcut ca o imagine negativă să stăruie în mintea multor oameni”¹. Însuși Mihai aprecia, la exact jumătate de secol de la abdicarea forțată, într-un discurs susținut la Palatul Elisabeta, că mistificarea adevărului fusese un război infernal cu consecințe devastatoare pentru memoria publică, care concurase, ca amplitudine și consecințe, cu suferințele îndurate de milioanele de români în anii comunismului: „(...) cel mai dureros eveniment (după 1947 – *n.n.*) pentru mine a fost sistematica distru-

gere a trecutului nostru și falsificarea voită a Istoriei”².

Elemente și direcții revizioniste

Propaganda deșănțată în favoarea instaurării republicii era de fapt o strategie, abil instrumentată politic (folosită pe alte coordonate, dar cu rodnice reziduri din anii '50 și în postcomunism), coordonată și direcționată astfel încât întrebarea fundamentală asupra condițiilor abdicării lipsea cu desăvârșire în primii ani republicani. Actul abdicării și proclamația guvernului au fost folosite cu obstinație pe toate canalele de comunicare, în instituții și în spațiul public, pentru a crea sentimentul curgerii line a evenimentelor în logica instaurării comunismului. Eradicarea opoziției și a presei libere erau principalii piloni care serveau în drumul comuniștilor pentru falsificarea istoriei. Acest proces, care s-a întins pe mai bine de cinci decenii, a cuprins o pleiadă de instrumente diverse, atât pe „orizontală” – în logica falsificării și trivializării evenimentelor, cât și pe „verticală”, a căror reinterpretare a fost folosită în proxime dispute politice, instrumentalizând prezentul, creând noi grile de lectură sau eventual adăugând noi valențe istorico-politice cu scopul de a zădărnici aflarea adevărului sau limpezirea faptelor istorice.

Chiar a doua zi după abdicare, tovarășii locali ai sovieticilor au pus în mișcare o vastă operațiune de minimizare, falsificare și trivializare a

meritelor monarhiei. Lovitura de stat trebuia acoperită cu așa-zise dezvăluiri despre ce reprezentase regalitatea și în special domnia lui Mihai pentru România. Într-o foaie volantă distribuită în ziua de 31 decembrie 1947 împreună cu oficioasele *Scânteia* și *România Liberă*, se instituționalizau, de fapt, câteva direcții principale ale campaniei furibunde ce avea să debuteze și să continue timp de peste patru decenii. Astfel, prima direcție glorifica victoria obținută de comuniști cu o zi în urmă: „Anul 1947 se încheie cu o nouă victorie istorică a democrației populare în țara noastră: dărâmarea monarhiei, cea mai puternică citadelă reacționară burghezo-moșierească”. Abdicarea devenea totodată, indirect, prin falsificarea istoriei și atragerea forțată a pașoptiștilor, un ideal care sărbătorea un centenar – „republica populară”. A doua direcție o reprezenta un val de calomnii și detractări la adresa monarhilor, care de-a lungul istoriei deveniseră protectorii moșierilor și ai capitaliștilor. Accentul era pus, în chip aparent firesc, pe domnia lui Mihai – care, până în anii '70, când formula de adresare a mai primit titlul cuvenit „regele” –, devenit impersonalul „Mihai de Hohenzollern-Sigmaringen”. Asocierea firească cu un nume al unei dinastii germane – preocupată de servirea capitalului străin – era menită să dea sentimentul că abdicarea nu fusese decât o faptă firească în valul de propagandă xenofobă ce a însoțit comunismul de-a lungul drumul său în istorie. Abolirea monarhiei împlinea astfel, în tezele revizionismului comu-

nist, o răzbunare pentru că oprise „desăvârșirea revoluției burghezo-democratice în România”. Valul falsificator debuta cu domnia lui Carol I, vinovat de „călcarea în picioare a independenței țării”, răscoala țărănească de la 1907. Răzbunarea nu ierta nici alungarea în ilegalitate a partidului comunist și nici „contribuția” lui Carol al II-lea la „împingeră țării în războiul antisovietic”. Nici măcar Ferdinand nu scăpa de furia comuniștilor, sintagma „cel loial” fusese de fapt, scriau comuniștii, „o poreclă pentru zelul cu care apăra interesele moșierilor și capitaliștilor români, ca și cele ale imperialiștilor anglo-franco-americani”.³

Domniei lui Mihai și abdicării de la 30 decembrie i se acordau cele mai vaste spații. Monarhul avea să devină, odată cu acest prim document în operațiunea de patru decenii de manipulare a adevărului istoric până la prăbușirea comunismului, în permanență calomniat în legătură cu averea sa, acesta fiind un adevărat stâlp al trivializării consecințelor actului de la 30 decembrie. Ultimul rege primea astfel calificativul de „cel mai mare moșier posedând multe zeci de mii ha de pământ și domenii forestiere și totodată cel mai mare capitalist a nenumărate bănci și întreprinderi industriale”. Rechizitoriul domniei lui Mihai era de fapt o devoalare a furiei și a frustrărilor comuniștilor pentru opoziția pe care Regele le-o arătase și mai ales pentru că îi înfruntase sau le dejucase planurile în câteva momente decisive, precum „23 august 1944” sau „greva regală”. Lui Mihai i se

puneau în cârcă semnarea actelor dictaturii antonesciene, care-l sprijinise pe Hitler, și vizitarea trupelor pe front, deoarece ar fi îndemnat trupele lui Antonescu „să continue războiul hitlerist”. Actul de la 30 decembrie devoala în unele puncte și persistența și succesul temporar al regelui în decursul celor trei ani în care fusese forțat să conviețuiască cu tovărășii ocupantului sovietic. În definitiv, nimeni nu-i mai înfruntase mai tare decât Mihai după 23 august 1944. Comuniștii nu puteau să uite că „regele Mihai a opus o îndârjită rezistență” la momentul instalării guvernului Groza, nici că acesta fusese mereu văzut ca un apropiat al anglo-americanilor și nici că blocase vreme de jumătate de an orice relații cu executivul pro-sovietic. În inventarul comunist, i se reținea faptul că nu sprijinise crearea tribunalelor poporului, că împiedicase prigoana opozițiilor comuniștilor și epurarea instituțiilor, dar mai ales faptul că „palatul” jucase un rol central în obstrucționarea comuniștilor, devenind un adevărat „centru de regrupare a tuturor forțelor reacționare”. Vinovat și pentru manifestația și victimele de la 8 noiembrie 1945, monarhul trebuia eliminat nici mai mult nici mai puțin pentru că „înspre rege își îndreptau speranțele dușmanii imperialiști ai României democratice și independente”.⁴

Abdicarea era, așadar, la început de 1948, opera prin care fusese îndepărtat obstacolul grav reprezentat de monarhie, iar muncitorimea se afla în centrul acestei realizări. Republica

populară era, în prima variantă a revizionismului comunist asupra abolirii monarhiei, corespondentul formei de stat a democrației populare – „regim al oamenilor muncii manuale și intelectuale”. O altă direcție a propagandei comuniste asupra lui 30 decembrie 1947, care a rămas mult timp rostogolită în discursul public și în istoriografie, a fost utilizarea trimerelor la mesajele cheie din actul abdicării. Abil redactate de comuniști, acestea satisfăceau practic toate nevoile de demolare a legitimității monarhiei și potențau discursul mistificator al noului regim.⁵

Versiunea ideologizată a lui Mihail Roller asupra abdicării, în celebra *Istoria R.P.R.*, era expedită, din cele aproape opt sute de pagini, în doar câteva paragrafe. Principalul falsificator al istoriei românești și stâlpul doctrinar al stalinismului aducea totuși o teză nouă – aparținând lui Gheorghe-Gheorghiu Dej – în îndreptarul trecutului rescris, potrivit căreia demisia forțată a unor membri ai cabinetului Groza, în noiembrie 1947, și aducerea în Executiv a unor comuniști, era de fapt semnalul „schimbării caracterului puterii”. „Înlăturarea tăărăscienilor n-a fost o simplă remaniere în Guvern” spunea Roller, ceea ce motiva și acțiunea declanșării abdicării. „Înlăturarea de la tron” și „înlăturarea monarhiei” erau două formulări care amestecau, în vehicularea lor publică, violență (a comuniștilor) și împotrivire (a monarhului) deopotrivă. În ritmicitatea expunerii teziste a abdicării urma apoi, în mod aproape mecanic, declanșarea diatri-

belor asupra monarhiei constituționale, metaforizată și stigmatizată în cele mai diverse epitete. Formă de guvernământ pentru mai bine de opt decenii, acesta devenea apocaliptic un dușman de secole, o moștenire „din timpurile întunecate ale Evului Mediu, urâtă de popor, formă de stat care constituia o mare piedică în drumul dezvoltării revoluționare a României”.⁶

În 1962, Gheorghe Gheorghiu-Dej reactiva, pe tărâmul tezelor noului regim și a ranforsării istoriografiei oficiale și a plin-avântului de desprindere de tarele istoriografiei sovietice și de construire a unor noi teorii cu privire la preluarea puterii, chestiunea abolirii monarhiei. Astfel că, în oficiosul partidului comunist, *Scânteia*, era lansată tema mării victorii, ca o nouă bornă de hotar, din perspectiva instaurării regimului, ca o reușită fundamentală care era menită să reîmprospăteze memoria camarazilor comuniști și să transmită noilor generații faptul că nu doar 23 august 1944 avea o semnificație deosebită (unde rolul lui Gheorghiu-Dej era marea necunoscută și chiar falsă teorie a participării!), dar că 30 decembrie 1947 era acum înfățișată ca o lovitură politică majoră, de rupere a ordinii constituționale vechi și pe care se construise noul regim: „Instaurarea Republicii populare Române a constituit unul din cele mai importante momente ale luptei oamenilor muncii, sub conducerea partidului, pentru transformarea revoluționară a României, a marcat încheierea etapei strategice de desăvârșire a revoluției

burghezo-democratice și trecerea la o nouă etapă istorică – a înfăptuirii sarcinilor revoluției socialiste, a construirii socialismului în țara noastră”.⁷

Ajustări ideologice în anii '60-'70 asupra interpretării actului de la 30 decembrie 1947

La mijlocul anilor '60, perioadă de cotitură în istoria comunismului românesc și de reconversie a tezelor și fundamentelor ideologice și istoriciste, nu s-au produs mutații fundamentale din perspectiva falsificării interpretărilor date actului de la 30 decembrie 1947, semn că noua garnitură de lideri comuniști urmau să-și ajusteze teoriile odată cu înlocuirea propriilor adversari interni (a se vedea cazul coborârii în uitare după dispariție a lui Gheorghe Gheorghiu-Dej) și nicidecum să renunțe la miturile fondatoare ale comunismului românesc. Spre exemplu, într-o culegere de studii despre istoria contemporană a României, detalii importante erau „dezvăluite” într-o veritabilă încercare de a prezenta schimbarea de regim ca fiind justificată de toate „păcatele” de care era acuzată vechea orânduire, dar în aceeași măsură și de firescul logicii marxiste de preluare a puterii de către clasa muncitoare. Elemente intenționale și funcționaliste erau prezentate ca „intensificarea luptei pentru desăvârșirea revoluției burghezo-democratice”, iar anii 1946-1947 – ca determinanți în acapararea instituțiilor: îndepărtarea miniștrilor „tătă-

răscieni” din guvern (6 noiembrie 1947) ori detalii și asumări ale acțiunilor de forță precum „În guvernul remaniat, partidul comunist a preluat încă două ministere de bază – Ministerul de Externe și Ministerul de Finanțe. Ulterior, în decembrie 1947, Partidul Comunist a preluat și Ministerul Apărării Naționale”; rechemarea în țară a „diplomaților monarhiști”; luarea de măsuri urgente pentru „asigurarea securității instituțiilor și întreprinderilor, a demnitarilor și frunțașilor politici”; măsuri cu caracter tehnic precum punerea sub pază a obiectivelor strategice, „în vederea împiedicării unei eventuale rezistențe din partea unităților de gardă, prin preluarea pazei palatelor regale de către alte unități militare” sunt acum inventariate. Totodată, se mai anunțau pregătirea diviziilor „Tudor Vladimirescu” „pentru a putea interveni în cazul în care reacțiunea ar fi reușit să provoace tulburări și dezordini”, mobilizarea organizațiilor de partid pentru scopul suprem, de „doborâre a monarhiei”, obiectiv care este deja asumat fără ocolișuri de către istoriografia comunistă. Evaluându-și propriile pregătiri și rezultate, comuniștii trăgeau concluzia, la aproape două decenii de la lovitura de stat de la 30 decembrie 1947, că acestea avuseseră „o mare însemnătate în împiedicarea regelui și a reacțiunii grupate în jurul său de a se împotrivi prin mijloace violente actului doborârii monarhiei”. Materialul mai recunoștea totodată forța constituțională și simbolică a Suveranului la acea dată, de șef al statului, de șef

Suprem al Armatei. Cu toate acestea însă, revizionismul istoric agresiv cu care era impregnat textul invoca aceste argumente doar pentru a prezenta falsa legitimitate de care se bucurau comuniștii precum și opoziția monarhului din după-amiaza zilei de 30 decembrie 1947 în confruntarea cu cei doi lideri comuniști. Admiterea izolării totale și a situației de cvasi-arest și cvasi-prizonierat în care se găsea Mihai I la Palatul Elisabeta în titrata zi („Palatul regal era izolat, legăturile telefonice întrerupte, gărzile înlocuite”), ultima zi a monarhiei constituționale și a unei întregi epoci din istoria noastră, este de natură să demonstreze forța și duritatea măsurilor complotiștilor, dar totodată să transmită – printr-un text cu caracter istoric – nu doar date și informații precise despre evenimentele de la sfârșitul lui 1947, ci să arate disponibilitatea lor de a merge până la limita extremă, care ar fi însemnat eliminarea fizică a regelui României și a colaboratorilor săi.⁸

Aceeași teorie expusă de Mihai Roller – preluată anterior de la Dej – apare, spre exemplu, în 1974, în *Istoria României*⁹, sub semnătura lui Miron Constantinescu și Constantin Daicoviciu și alții și în coordonarea lui Ștefan Pascu. Abdicarea pare, așa cum remarca istoricul Dinu Giurescu citat mai devreme, că dispăre la un moment dat ca interes dintre preocupările ideologilor „epocii de aur”, iar această abordare trebuie pusă în legătură cu descoperirea unor noi subiecte gata de a fi compromise, legate de evenimente sau împliniri istorice, precum și de

valurile de mistificări generate de luptele din interiorul comuniștilor sau de relația cu Uniunea Sovietică. Astfel, la Pascu, Constantinescu și Daicovicu, un eveniment relativ structurat în istoriografie și evidențiat, precum schimbarea în Executiv din noiembrie 1947, apare ca fiind argumentul central și forța motrice a declanșării propulsării noului regim. Aceasta deoarece putea oferi – în instrumentarul și tehnica istoricilor falsificatori comuniști – posibilitatea de a crea sentimentul unei legitimări a acțiunilor politice și militare care au declanșat și finalizat alungarea monarhului și schimbarea formei de guvernământ. În istoriografia comunistă, perioada cuprinsă între 7 noiembrie 1947 (schimbările produse în structura guvernamentală) și 24 decembrie 1947 (numirea lui Emil Bodnăraș ca ministru al Apărării) beneficiază de noi conceptualizări revizioniste: „schimbări revoluționare” sau „premise nemijlocite ale doborârii monarhiei”¹⁰.

Anii '70 aduc totuși o schimbare de abordare. Și în alte lucrări¹¹ crearea republicii apare ca o „încununare” a unei confruntări seculare a „poporului român” pentru „eliberarea națională și socială”. Ranforsarea teoriilor din anii '50 se explică acum prin nevoia de reactivare a tezelor fondatoare ale comunismului pe noul tărâm al național-ceaușismului și al național-stalinismului. Cu toate acestea, valul de interpretări și de tălmăciri istorice abundă în amestecarea teoriilor intenționale, unde abolirea monarhiei este o încununare a unui proces de

evoluție istorică (din perspectiva maxism-leninismului), asumat ca un succes politic și social deopotrivă, fie ca un obiectiv în sine. Detaliile istorice sunt înlocuite cu interpretări revizioniste, unde – potrivit tezei oficiale – actul de la 23 august 1944, o formă de a „intra” în istorie a comuniștilor români, se reunește, după trei ani de „succese” – în fond lovituri și abuzuri împotriva democrației, a legii fundamentale și a statului de drept –, cu „împlinirea” finală – trecerea la republica populară: „Făurirea republicii a devenit posibilă în condițiile sociale noi create după eliberarea țării, ale profundelor schimbări democratice, revoluționare care s-au produs în societatea românească și ale acțiunilor de masă pentru răsturnarea claselor exploatare și cucerirea puterii de către proletariat, în alianță cu țărăimea”.

Deși 23 august 1944, cel mai profund falsificat eveniment istoric din trecutul României, cum aprecia Mihai I¹², a beneficiat de o atenție deosebită fiind permanent și vehement invadat cu interpretări, era inițial deconectat de legătura cu 30 decembrie 1947, alăturarea celor două date a fost de fapt o teză a comuniștilor. Ei au interpretat actul de îndepărtare a mareșalului Antonescu ca o victorie a lor, îndepărtând, prin calomniere și minimalizare, rolul partidelor istorice. Iar Regele, care a fost principalul inițiator și determinant în actul de la 23 august 1944, a fost permanent eludat. Această practică și acest raționament profund viciat au fost folosite cu precădere în construcțiile

ideologico-istoriciste din anii '80, atunci când culturnicii epocii de aur au elaborat schemele istoriografice care insistau pe victimizarea românilor și pe eroizarea luptei acestora în cel de-al doilea război mondial. Tot atunci a apărut teoria valorificării mareșalului Antonescu într-o proximă bătălie politică.

Teza susținerii populare a abolirii monarhiei

O altă teză falsificatoare a fost modul de prezentare și de relatare a reacției populației în urma actului de la 30 decembrie 1944. În arena istoriei și a tezelor ideatice, comuniștii au adus întotdeauna, aproape cu „forța”, categorii sociale pe umerii cărora au construit o falsă imagine a susținerii acțiunilor lor politice, cel mai adesea prin folosirea forței sau a violenței. Interpretările la adresa monarhiei în genere fuseseră – așa cum am arătat mai devreme – deja inundate de teza potrivit căreia niciodată această formă de guvernământ nu a beneficiat de o susținere populară, ci doar de susținerea unor „grupuri” interesate financiar sau economic. Istoriografia comunistă și canoanele oficiale ale regimului comunist prezentau imaginea din zilele următoare abolirii monarhiei și alungării regelui într-o perspectivă complet falsificată. Pe de o parte, erau expuse analize din presa internațională comunistă, vădit distorsionate sau care apelau la omisiune, din primele zile ale lui ianuarie 1948, ce subliniau lipsa oricăror demonstra-

ții de susținere a regelui: „În momentul abolirii monarhiei, în țara noastră, n-a existat un curent sau partid monarhic care să întreprindă acțiuni pentru apărarea instituției reprezentate de rege. (...) ziarul parizian «Regard» remarca, pe bună dreptate, la începutul anului 1948, că în România nu s-a ridicat nici un singur protest în fața abdicării regelui Mihai și adunarea română a votat proclamarea republicii în unanimitate”. Falsificarea era semnificativă prin aceste aserțiuni sau citări din presa franceză comunistă. România avea pe teritoriul său un milion de soldați sovietici la acea dată, realitate ce făcea practic imposibile orice fel de manifestații sau acțiuni pentru susținerea regelui sau eventual acțiuni împotriva proclamării noii forme de guvernământ, în vreme ce partidele politice fuseseră eliminate violent, fie prin măsuri legislative, prin fraudarea alegerilor sau prin intimidarea sau arestarea liderilor lor. Mai mult, valurile masive de arestări politice din anii 1945-1947 terorizaseră populația, astfel încât asemenea împotriviri sau manifestații ar fi fost sinonime cu ani grei de închisoare politică ori chiar cu execuția spontană.¹³

Pe de altă parte, marșând pe ideea susținerii populare efective, prin demonstrații politice și/sau spontane odată cu instaurarea republicii, comuniștii prezentau lovitura de stat drept un succes popular, îmbrățișat de susținere și entuziasm: „Oamenii muncii au primit cu mare entuziasm și însuflețire înlăturarea monarhiei și proclamarea Republicii Populare

Române. Pretutindeni în țară, la orașe și sate, au avut loc mari manifestări pline de însuflețire și entuziasm ale maselor, care vedeau în înlăturarea monarhiei și proclamarea Republicii populare expresia prăbușirii definitive a puterii bughezo-moșierești. Câteva zile muncitorii, țărani, soldații adunați în piețele și pe străzile orașelor din întreaga țară, și-au manifestat profunda lor bucurie față de istoricul eveniment, pe care l-au transformat într-o mare sărbătoare. În fabrici și uzine, la sate, în instituții și pe șantiere, oamenii muncii adunați în mari mitinguri au exprimat în rezoluții și telegrame bucuria și hotărârea de a lupta cu toate forțele pentru întărirea tinerei republici”.¹⁴

Un alt exemplu în acest sens este prezent și în 1977, unde, într-o culegere de sinteze istorice publicate de Institutul de Studii Istorice și Social-politice de pe lângă de pe lângă Comitetul Central al Partidului Comunist Român și Academia „Ștefan Gheorghiu”, republica apare drept un ideal al „milioanelor de luptători democrați”, de-a lungul istoriei: „Crearea republicii constituie deci o încununare a luptei duse de-a lungul secolelor de poporul român, de forțele sale înaintate pentru eliberarea națională și socială, pentru neatârnare, progres social și o viață mai bună”¹⁵.

30 decembrie 1947 în manualele de istorie comuniste

Ideologia și propaganda comunistă au apelat la întregul arsenal de teorii și

teze falsificatorii, prin revizionism, minimizare sau trivializare cu precădere în manualele de istorie. Astfel că, la începutul anilor '60, manualul de *Istoria Patriei* pentru clasa a IV-a, sub semnăturile propagandiștilor Dumitru Almaș (unul dintre cei mai vajnici autori de manuale și cărți de popularizare a miturilor istorice modificate și falsificate de regimul comunist) și Aron Petric, reinterpretarea perioadei 23 august 1944-30 decembrie 1947 era una vastă. Acordându-i-se trei lecții, pe nu mai puțin de zece pagini, materialul relua practic toată pleiada de teze revizioniste, adaptate prin limbaj și simbolică elevilor de școală primară. Titratul act fondator în viziunea ideologiei comuniste, 23 august 1944, apare aici drept momentul eliberator de sub „robia fascistă” și „ziua eliberării țării noastre”, dar mai ales ca cel mai important moment istoric din trecutul național: „23 August 1944 este ziua eliberării țării noastre. Ea a devenit cea mai mare sărbătoare a poporului român. De acum înainte au început să se împlinescă năzuințele de libertate pentru care sute de ani luptase poporul român”. Schimbările din perioada 1944-1947 sunt prezentate elevilor sub semnul răzbunării totale față de vechea orânduire care reprezenta un obstacol în calea comuniștilor. Teza este expusă în termeni violenți, în care regele, moșierii și capitaliștii aveau puterea deplină (în dauna comuniștilor legitimi (sic!)) și trebuiau eliminați. Limbajul nu făcea trimitere la formule democratice, ori acest fapt era de natură să imprime unor copii

sentimentul unei lupte care trebuia dusă cu orice fel de mijloace. Mai mult, se inducea ideea că puterea opera cu mecanisme coercitive profund disproportionale în raport cu „opozitia” comunistă, când, de fapt, după guvernele Sănătescu și Rădescu, adică la șase luni după 23 august 1944, comuniștii aveau deja cele mai importante poziții executive din statul român, securizate și dublate de prezența Armatei Roșii pe întreg teritoriul României : „Dar, dușmani erau destui și înăuntrul țării; moșierii și capitaliștii, în frunte cu regele, voiau să mențină în țară rânduilele din trecut, când ei aveau în mână toată puterea. Pentru aceasta, ei au făcut în așa fel, încât chiar și după 23 August 1944, în locurile de conducere a satelor, a orașelor și chiar la conducerea țării, adică în guvern, să fie oamenii lor de încredere”.¹⁶

Schimbarea de regim și proclamarea republicii populare este prezentată în aceeași cheie, ca apogeul unei lupte fără de care comunismul nu putea desăvârși proiectul său secular, iar lovitura de stat nu apare detaliată, ci doar ca menționată, ca un deziderat al poporului. Tot aici, este reluată teoria averilor regale – veche teză întrebuințată cu precădere în istoriografia comunistă și în special în primele luni și ani după abdicare ca un stâlp al propagandei și falsificării realității istorice –, a sumelor de bani pentru a crea nu doar imaginara opulenței în raport cu situația țării, ci pentru a genera suspiciunea unor arhetipuri medievale, în care monarhii erau însoțiți de o aură negativă: „Mai erau

însă câteva greutăți. În fruntea statului se găsea încă regele. El se împotriva tuturor înnoirilor pentru care luptau oamenii muncii. Și nici nu-i de mirare că se purta așa. Regele avea, doar, moșii întinse, multe fabrici, mulți bani la bănci. El ținea strânse legături cu foștii moșieri și cu marii fabricanți, pe care îi ocrotea cu grijă. Împreună cu aceștia și cu alți dușmani de peste graniță, regele pune la cale diferite acțiuni potrivnice poporului nostru. De aceea, poporul muncitor, condus de partidul comunist, a luptat pentru înlăturarea regelui și pentru ca statul nostru să devină republică”.¹⁷

Elevii de școală primară învățau că „regele a fost alungat din țară” pentru ca clasa muncitoare și țărănimia să poată să ia toată puterea, în vreme ce definirea republicii populare beneficia de argumentul accesului total al clasei muncitoare la pârghiile executive ale statului. Entuziasmul popular declanșat odată cu abdicarea Regelui Mihai și abolirea monarhiei, teză prezentă în scrierile oficiale ale Partidului Comunist, este prezentat și aici sub forma unui catren: „Toată țara a primit cu multă bucurie vestea proclamării republicii. Poporul a alcătuit și cântece, care spuneau: «Foaie verde, bob secară./ Plâng boierii, se omoară./ C-a fugit vodă prin țară./ Că-n republică la noi/ Nu e loc pentru ciocoi»”.¹⁸

Amnistia istorică, ca instrument de lucru în postcomunism

Uitarea și ignoranța au reprezentat, în primii ani de după prăbu-

șirea comunismului, principalele tare ale scrierii și redescoperirii istoriei recente a României. Lovitura de stat de la 30 decembrie 1947 și instaurarea republicii pot fi considerate autentice studii de caz în această direcție. Analizând ponderea perioadei 1944-1947 în manualele de istoria românilor și alte evenimente reduse ca semnificație în apreciablea desfășurare de evenimente după 1940, putem desprinde ideea că lipsa detaliilor politice, a contextului și a prezentării în amănunt a desfășurării zilei de 30 decembrie 1947, este de natură să furnizeze elevilor o imagine deformată, incompletă și chiar cvasi-inexistentă asupra titratului eveniment.

Spre exemplu, manualul pentru clasa a-IV-a, editat în 1992, și realizat de pseudo-istoricul Dumitru Almaș – propagandistul comunist care înfestase cu tâlmăciri, revizuri și falsificări brutale manualele școlare de istorie din anii '60-'70, de pe care generații întregi de elevi și-au însușit o istorie profund falsificată –, utilizează *amnistia*, ca formulă de evitare a unor realități istorice. Momentul celui de-al doilea război mondial, suficient conturat la nivel de detalii, deși și acesta sezonat cu numeroase teorii discutabile și chiar revizioniste¹⁹, se încheie foarte abrupt cu teoria înțelegerii de la Ialta. Abdicarea regelui apare doar menționată, fără nici un fel de alte detalii, de context sau de urmări, de considerații politice, tehnice sau legislative: „În 1947 regele Mihai a fost silit să abdice, România a devenit republică”. Totul se încheie într-o notă optimist-naționalistă, for-

mulă reziduă din anii comunismului târziu: „De-a lungul istoriei, după cum ați văzut și ați învățat, poporul român a trecut prin multe și mari neazuri și primejdii. Unele până aproape de pierzanie. A suferit mult, dar nu și-a pierdut nădejdea. Și până la urmă, muncind cu dăruire, luptând și cu încredere în puterea și în dreptatea lui, iubind patria și libertatea mai mult ca orice, a ajuns la liman și la lumină”.²⁰

Ignoranța asupra modului în care este relatată abdicarea forțată de la 30 decembrie 1947 este reluată și în următorii ani, în manualele de istorie pentru clasele a VIII-a, respectiv a XII-a. Astfel, pentru elevii de gimnaziu din an terminal, informațiile cu privire la perioada 1938-1940, anii războiului, 1941-1944, actul de la 23 august 1944, armistițiul cu puterile aliate, operațiunile militare pentru eliberarea Transilvaniei de Nord și a Ungariei și Cehoslovaciei, abundă. Acestea sunt însoțite de numeroase detalii tehnice, cifre, substantive proprii de localități, lideri politici sau militari. Mai mult, etapele cuceririi puterii politice de către comuniști, de după 23 august 1944, cu pleiada de evenimente politice interne și externe, abuzuri și confruntări, sunt bine și fidel redate. Cu toate acestea însă, deși sunt prezentate și alte aspecte de o apreciabilă importanță în conturarea caracterului premeditat și în desfășurarea abdicării (precum instalarea guvernului Petru Groza, „greva regală”, alegerile fraudate de la sfârșitul anului 1946, arestarea opoziției politice de la jumătatea anului 1947, eliminarea grupării Tătăărăscu și

remanierea cabinetului la sfârșitul lui 1947, inclusiv vizita la Londra și lipsa oricăror garanții din partea SUA sau Marea Britanie sau preluarea ministerelor de Externe și Apărare de către garda comunistă), abolirea monarhiei și relatarea scenei abdicării forțate sunt ignorate. Încheierea a peste opt decenii de istorie a României, a epocii constituționale și a democrației parlamentare sunt expediate în câteva propoziții de o curioasă amnezie istorică, mai ales în raport cu spațiul dedicat. Nu există nicio referire la scena efectivă a abdicării, la motivații și dialog, la scena șantajului sau a amenințării și nici la consecințele politice sau sociale: „În după amiaza zilei de 30 decembrie 1947 Mihai era silit să abdice. Proclamația, în aceeași seară, a Republicii Populare Române reprezenta preluarea integrală a puterii de către PCR, începutul sovietizării țării noastre”.²¹

Alte variante de manuale, păstrând aceeași lipsă de detalii esențială în înțelegerea desfășurării loviturii de stat de la 30 decembrie 1947, au menționat totuși faptul că Mihai a fost silit să părăsească țara. Există o singură variantă care precizează terminologia corectă în aprecierea și înțelegerea gravității și a violenței momentului de la 30 decembrie. Astfel, manualul de *Istoria românilor* pentru clasa a VIII-a publicat de editura Humanitas, chiar dacă operează cu aceeași ignoranță ca și celelalte în privința explicării sintetice a detaliilor și a contextului abdicării forțate, precizează – în interiorul unui bilanț a celor peste opt decenii de monarhie constituțională – că actul de

la 30 decembrie 1947 a fost o *lovitură de stat*, care a pus capăt monarhiei în România.²²

Un model de omisiune deliberată și mai agravantă decât cea produsă în manualele de istorie pentru clasa a IV-a, respectiva a VIII-a, este cel practicat de *Istoria românilor* din 2004. Editat de mai mulți istorici, colectiv coordonat de profesorul Sorin Mitu, unul dintre cărturarii vremii care și-a pus semnificativ amprenta asupra necesarului proces de demitizare și dezideologizare a istoriografiei românești, manualul pentru elevii claselor a XII-a, atent construit, cu numeroase sinteze, studii de caz, expediază abdicarea într-o frază, fără să menționeze nici data exactă, nici personajele implicate direct în operațiunea abolirii monarhiei și nici cele participante efectiv la titratul eveniment. Mai mult, nici numele monarhului nu mai este amintit în privința abolirii monarhiei, astfel încât s-ar putea crea confuzia cu altă domnie sau personaj istoric: „pasul final a fost eliminarea ultimei instituții a fostului regim democratic, monarhia, în decembrie 1947”.²³

Un caz aparte de minimizare a unui eveniment istoric esențial în înțelegerea raporturilor politice și a rupturii constituționale care a pus capăt monarhiei constituționale și domniei lui Mihai I este manualul de *Istoria românilor* editat de Ioan Scurtu, istoric naționalist de notorietate și autor de lucrări revizioniste înainte de 1989, unul dintre cei care au ultragiât și trivializat în mod continuu numeroase detalii cu privire la actul de la 30 decembrie 1947 și la alte evenimente istorice din perioada inter-

belică sau din timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Abdicarea regelui este tratată printr-o identificare distinctă, dar aceasta reia în câteva propoziții scena din ziua de 30 decembrie 1947 fără a relata nimic din condițiile operative și armate sub care se desfășura întâlnirea (schimbarea gărzilor regale și înlocuirea lor cu detașamente din Divizia „Tudor Vladimirescu”, întreruperea comunicațiilor, înarmarea lui Petru Groza, amenințarea și șantajul uciderii tinerilor arestați etc.). În schimb, se insistă pe semnarea actului de abdicare, pe un scurt citat din acesta („Consider că instituția monarhică nu mai corespunde actualelor condițiuni ale vieții de stat, ea reprezentând o piedică serioasă în calea dezvoltării României”), fără a se menționa că acesta fusese redactat în prealabil, iar că valoarea sa juridică, sub amenințare și șantaj, era practic nulă. Prin modul în care era prezentată scena abdicării, se inducea ideea potrivit căreia, regele era de acord cu finalul monarhiei și mai ales cu felul în care acesta se producea.²⁴

Una dintre cele mai apropiate variante de versiunea completă și fidelă a abdicării se regăsește în manualul de *Istoria românilor* pentru clasa a XII-a publicat în 1993. Acesta redă detalii operative importante pentru pregătirea abdicării, formulează corect înscenarea audienței liderilor comuniști, redă sintetic atmosfera zilei de 30 decembrie 1947 și amintește presiunile la care a fost supus monarhul.²⁵

Concluzii

În perioada comunistă s-a falsificat și s-a deformat semnificativ nu doar desfășurarea propriu-zisă a evenimentului care a pus capăt unei întregi epoci din istoria noastră, dar s-a făcut posibilă o evitare voluntară, o amnezie indusă și o ignoranță prelungită – care a depășit ca moment istoric și impact însuși comunismul – în rândul istoricilor. Valurile de falsificări succesive nu doar că au fost posibile sub îndrumarea unor vajnici făuritori ai istoriografiei ideologizate sub comunism, dar instrumentele folosite ne arată astăzi, la peste șapte decenii distanță, că aproape nici un aspect nu a fost lăsat nerevizuit. Direcțiile și elementele fraudei istoricilor epocii de aur s-au preocupat îndeosebi de perioada domniei lui Mihai I pentru că aceasta fusese confruntarea directă cu modul în care aceștia au transformat anii '40 în poarta de intrare a comunismului în România. Legând 23 august 1944 de 30 decembrie 1947, istoriografia comunistă a obturat inițial prin ocultări și apoi prin demolări succesive intruzive și devastatoare toată arhitectura postbelică a înțelegerii raporturilor de forțe și a modificărilor internaționale ce au permis schimbarea climatului politic în Europa Centrală și de Est și instaurarea regimurilor totalitar-comuniste.

În momentul 30 decembrie 1947 s-au produs numeroase intruziuni și falsificări istoriografice, în funcție de modificările tezelor oficiale care legitimau periodic etapele comunismului românesc. Ele variază, spre exemplu,

de la teorii absurde și primitive, cum sunt cele din anii '50, la altele relativ noi. Astfel, în anii '70, istoricii PCR operează cu amănunte dintre cele mai diverse, amestecând fapte reale cu omisiuni sau falsificări grosolane. Așa se face că, spre exemplu, planul de măsuri militare și politice care confirmă întrutotul caracterul premeditat al abdicării de către puterea comunistă este acum dezvăluit și citat în lucrări despre proclamarea republicii. Variaza, de asemenea, și interesul istoricilor comuniști. Se remarcă o aprofundare a preocupării pentru subiect în anii '80, concomitent cu vastele operațiuni ale propagandiștilor trecutului în a crea noua narațiune care avea să-l implice pe mareșalul Ion Antonescu, pus fiind în antiteză cu imaginea și rolul regelui în timpul celui de-al Doilea Război Mondial și în anii care au urmat.

Compromiterea monarhiei și a reprezentanților regalității în general a fost un subiect constant în istoriografia și concepția comunistă. Tezele fondatoare ale revizionismului istoric pentru tot ce a însemnat dinastia românească au fost emise în anii '50, dar cu fiecare nouă ocazie (ex: încheierea colectivizării, plecarea trupelor sovietice, moartea lui Gheorghiu-Dej și debutul dictaturii ceaușiste, virarea spre național-stalinism etc.) subiectul căpăta noi valențe ale minciunii, fie prin adăugarea unor elemente de noutate, fie prin rescrierea unor teze vechi.

Dacă revizionismul istoric a acționat în toate etapele comunismului românesc, tranziția din postcomunism

a fost tributară amneziei istorice și ignoranței. Evitarea cu bună știință a unor subiecte ce fuseseră profund falsificate în comunism a făcut ca așteptarea în lupta cu adevărul să se prelungească și de aceea, abia la sfârșitul anilor '90 – concomitent cu deschiderea arhivelor și cu debutul procesului de aderare a României la valorile europene și euro-atlantice – teoriile despre abdicare să se limpezească. Realitatea manualelor de istorie demonstrează că educația profesorilor din licee și universități a fost încă mult timp tributară vechilor teorii și rezidurilor pe care acestea le-au lăsat în urmă. Practic, cele mai importante nuanțe în explicarea și demontarea actului de la 30 decembrie 1947 au fost omise, astfel încât teoria instalării depline a comunismului fără evocarea șantajului și a amenințării nu beneficiază de o imagine fidelă și completă. Violența și profunzimea măsurilor totale militare și politice au fost evitate fie pentru ca manualele să fie acceptate de *mainstream*-ul corpului profesoral din postcomunism, fie pentru a evita o dezbatere care putea antrena discuția despre legitimitatea monarhului, polemică ce în anii '90 era foarte actuală și semnificativ instrumentalizată politic. În fine, se remarcă o apreciabilă continuitate a unor creatori de manuale din anii '60-'80 (ex.: Dumitru Almaș, Ioan Scurtu) în anii '90 sau 2000, ceea ce demonstrează nu doar precaritatea fenomenului și o împotrivire naturală la schimbare și adevăr istoric, dar poate explica păstrarea unui *status quo* sau al mentalităților pentru generații întregi.

Note

- ¹ Dinu C. Giurescu, *Cade Cortina de Fier: România 1947: Documente diplomatice*, Selecție, traducere, note, comentarii, indice și studiu introductiv de Dinu C. Giurescu, Editura Curtea Veche, București, 2002, p. 232 (n. 6).
- ² „Cuvântul regelui Mihai, în seara zilei de 30 decembrie (1997), cu ocazia comemorării a 50 de ani de la abdicarea forțată din 30 decembrie 1947”, în Liviu Vălenaș, *Regele Mihai Printre noi (1989-1999)*, prefață de Liviu Antonesei, Editura Ars Longa, Iași, 1999, pp. 624-631.
- ³ Documentul nr. 87. Ianuarie 1948. București. Teze puse în circuitul propagandistic de către PCR în legătură cu abdicarea regelui Mihai I și proclamarea R.P. Române: *Foaie volantă distribuită de activiștii comuniști în primele zile ale Anului Nou, 1948, odată cu ziarele „România Liberă” și „Scânteia”*, în *Lovitura de stat de la 30 decembrie 1947. Preliminarii militare, consecințe politice* (Documente selectate și adnotate de Mircea Chirițoiu), prefață de Florin Constantiniu, Fundația Academia Civică, București, 1997, pp. 279-283.
- ⁴ *Ibidem*.
- ⁵ *Ibidem*.
- ⁶ Mihai Roller, *Istoria R.P.R. Manual pentru învățământul mediu*, Editura de stat Didactică și Pedagogică, București, 1952, pp. 719-721
- ⁷ „Cuvântarea tovarășului Gheorghe Gheorghiu-Dej”, în *Scânteia*, nr. 5758, 30 decembrie 1962, pp. 1-2.
- ⁸ Gh. □uțui, Al. Gh. Savu, „Lupta maselor pentru instaurarea și consolidarea puterii populare în România, pentru trecerea la revoluția socialistă”, în *Din istoria contemporană a României: culegere de studii*, Editura Științifică, București, 1965, pp. 271-371.
- ⁹ Ștefan Pascu (coord.), Miron Constantinescu, Ștefan Daicoviciu ș.a., *Istoria României: compendiu*, Ediția a III-a revăzută și adăugită, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1974, p. 463
- ¹⁰ Gheorghe Țuțui, Gheorghe I. Ioniță, *Anii tumultuoși ai luptei pentru republică*, Editura militară, București, 1978, pp. 100-104.
- ¹¹ Vezi, spre exemplu *Ibidem, passim*; Institutul de Studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. și a Academiei „Ștefan Gheorghiu”, *Documente ale Partidului Comunist Român – Culegere sintetică. Momente din istoria Patriei și a Partidului Comunist Român*, Editura Politică, București, 1977, p. 278-281.
- ¹² „Din partea Biroului de Presă al Majestății Sale Regelui Mihai”, în *Revista 22*, Anul I, nr. 34, 7 septembrie 1990, p. 16.
- ¹³ Gheorghe Zaharia (coord.), Ion Alexandrescu, Mihai Fătu, Paraschiva Nichita, Constantin Olteanu, Gheorghe □uțui, Vladimir Zaharescu, *România în anii revoluției democrat-popular 1944-1947*, Editura Politică, București, 1971, pp. 324-325.
- ¹⁴ *Ibidem*.
- ¹⁵ Institutul de Studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. și a Academiei „Ștefan Gheorghiu”, *Documente ale Partidului Comunist Român*, ed. cit., pp. 278-279.
- ¹⁶ Dumitru Almaș, Aron Petric, *Istoria Patriei: manual pentru clasa a IV-a*, Editura de Stat Didactică și Pedagogică, București, 1961, pp. 162-172.

- ¹⁷ *Ibidem*, p. 169.
- ¹⁸ *Idem*.
- ¹⁹ Lecția „Al Doilea Război Mondial – un moment deosebit de greu pentru România” începe cu o teorie revizionistă și falsă. Transpusă într-un manual de istorie pentru clasele primare, aceasta devine nu doar ridicolă, dar trădează o percepție asupra evenimentelor din a doua conflagrație mondială falsă și injustă, vecină cu teorii ale conspirației răspândite în literatura nefrecventabilă despre cauzele și desfășurarea operațiunilor: „Trebuie știut că al doilea război mondial l-au pregătit marile state, care vroiau să împartă din nou lumea pentru a o stăpâni. Cel mai bine pregătite de război au fost statele care aveau guverne fasciste: Germania, Italia și Japonia. Aceste guverne erau susținute de marii bancheri și fabricanți de arme din lume. Vinovate sunt și celelalte state mari, care n-au căutat să oprească înarmarea țărilor fasciste” (Dumitru Almaș, *Istoria românilor. Manual pentru clasa a IV-a*, Editura Didactică și Pedagogică – R.A., București, 1992, p. 121.)
- ²⁰ Dumitru Almaș, *Istoria românilor. Manual pentru clasa a IV-a*, Editura Didactică și Pedagogică – R.A., București, 1992, pp. 121-124.
- ²¹ Octavian Cristescu, Vasile Păsăilă, Bogdan Teodorescu, Raluca Tomi, *Istoria românilor: epoca modernă și contemporană: manual pentru clasa a VIII-a*, Editura Didactică și Pedagogică – R.A., București, 1994, pp. 180-201. Manualul editat de profesorii Liviu Burlec, Liviu Lazăr, Bogdan Teodorescu, *Istoria românilor: manual pentru clasa a IV-a*, Editura All, București, 1997, p. 92, menționează plecarea monarhului în exil.
- ²² Manualul editat de profesorii Liviu Burlec, Liviu Lazăr, Bogdan Teodorescu, *Istoria românilor: manual pentru clasa a IV-a*, Editura All, București, 1997, p. 92, menționează plecarea monarhului în exil; vezi, de asemenea, singurul manual care amintește faptul că 30 decembrie 1947 a fost o veritabilă lovitură de stat – Sorin Oane, Maria Ochescu, *Istoria românilor: manual pentru clasa a VIII-a*, Editura Humanitas Educațional, București, 2001, pp. 158-159.
- ²³ Sorin Mitu, Lucia Copoeru, Ovidiu Pecican, Liviu Țîrău, Virgiliu □îrău, *Istoria românilor: manual pentru clasa a XII-a*, Editura Sigma, București, 2004, pp. 118.
- ²⁴ Ioan Scurtu, Marian Curculescu, Constantin Dincă, Aurel Constantin Soare, *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri până astăzi. Manual pentru clasa a XII-a*, Ediția a II-a, Editura Petron, București, 2000, p. 193.
- ²⁵ Mihai Manea, Bogdan Teodorescu, *Istoria Românilor: epoca modernă și contemporană. Manual pentru clasa a XII-a*, Editura Didactică și Pedagogică – R.A., București, 1993, p. 324.

Bibliografie

- ALMAȘ, Dumitru, *Istoria românilor. Manual pentru clasa a IV-a*, Editura Didactică și Pedagogică – R.A., București, 1992.
- ALMAȘ, Dumitru & PETRIC, Aron, *Istoria Patriei: manual pentru clasa a IV-a*, Editura de Stat Didactică și Pedagogică, București, 1961.

- BURLEC, Liviu; LAZĂR, Liviu; TEODORESCU, Bogdan, *Istoria românilor: manual pentru clasa a IV-a*, Editura All, București, 1997.
- CHIRIȚOIU, Mircea, *Lovitura de stat de la 30 decembrie 1947. Preliminarii militare, consecințe politice*, prefață de Florin Constantiniu, Fundația Academia Civică, București, 1997.
- CRISTESCU, Octavian; PĂSĂILĂ, Vasile; TEODORESCU, Bogdan; TOMI, Raluca, *Istoria românilor: epoca modernă și contemporană: manual pentru clasa a VIII-a*, Editura Didactică și Pedagogică – R.A., București, 1994.
- GIURESCU, Dinu C., *Cade Cortina de Fier: România 1947: Documente diplomatice*, Selecție, traducere, note, comentarii, indice și studiu introductiv de Dinu C. Giurescu, Editura Curtea Veche, București, 2002.
- MANEA, Mihai; TEODORESCU, Bogdan, *Istoria Românilor: epoca modernă și contemporană. Manual pentru clasa a XII-a*, Editura Didactică și Pedagogică – R.A., București, 1993.
- MITU, Sorin; COPOERU, Lucia; PECICAN, Ovidiu; ȚIRĂU, Liviu; ȚIRĂU, Virgiliu, *Istoria românilor: manual pentru clasa a XII-a*, Editura Sigma, București, 2004.
- OANE, Sorin; OCHESCU, Maria, *Istoria românilor: manual pentru clasa a VIII-a*, Editura Humanitas Educațional, București, 2001.
- PASCU, Ștefan (coord.); CONSTANTINESCU, Miron; DAICOVICIU, Ștefan ș.a., *Istoria României: compendiu*, Ediția a III-a revăzută și adăugită, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1974.
- ROLLER, Mihai, *Istoria R.P.R. Manual pentru învățământul mediu*, Editura de stat Didactică și Pedagogică, București, 1952.
- SCURTU, Ioan; CURCULESCU, Marian; DINCĂ, Constantin; SOARE, Aurel Constantin, *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri până astăzi. Manual pentru clasa a XII-a*, Ediția a II-a, Editura Petron, București, 2000.
- ȚUȚUI, Gh.; SAVU, Al. Gh., „Lupta maselor pentru instaurarea și consolidarea puterii populare în România, pentru trecerea la revoluția socialistă”, în *Din istoria contemporană a României: culegere de studii*, Editura Științifică, București, 1965.
- ȚUȚUI, Gheorghe, IONIȚĂ, Gheorghe I., *Anii tumultuoși ai luptei pentru republică*, Editura Militară, București, 1978.
- Institutul de Studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. și a Academiei „Ștefan Gheorghiu”, *Documente ale Partidului Comunist Român – Culegere sintetică. Momente din istoria Patriei și a Partidului Comunist Român*, Editura Politică, București, 1977.
- VĂLENAȘ, Liviu, *Regele Mihai Printre noi (1989-1999)*, prefață de Liviu Antonesei, Editura Ars Longa, Iași, 1999.
- ZAHARIA, Gheorghe (coord.); ALEXANDRESCU, Ion; FĂTU, Mihai; NICHITA, Paraschiva; OLTEANU, Constantin; ȚUȚUI, Gheorghe; ZAHARESCU, Vladimir, *România în anii revoluției democrat-popular 1944-1947*, Editura Politică, București, 1971.
- „Cuvântarea tovarășului Gheorghe Gheorghiu-Dej”, în *Scânteia*, nr. 5758, 30 decembrie 1962.
- „Din partea Biroului de Presă al Majestății Sale Regelui Mihai”, în *Revista* 22, Anul I, nr. 34, 7 septembrie 1990.